

**Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara
Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler**

***Social Assistance and Torks for Elderly People in the
Turkish Social Security System***

İştar CENGİZ

Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Aralık 2018, Cilt 8, Sayı 2, Sayfa 23-40
December 2018, Volume 8, Issue 2, Page 23-40

P-ISSN: 2146-4839

E-ISSN: 2148-483X

2018-2

e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayınlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

SGD

Sosyal Güvenlik Dergisi
Journal of Social Security

Cilt: 8 - Sayı: 2 - Yıl: 2018
Volume: 8 - Issue: 2 - Year: 2018

P-ISSN: 2146-4839
E-ISSN: 2148-483X

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / *On behalf of the Social Security Institution*

Dr. Mehmet Selim BAĞLI

(Kurum Başkanı / *President of the Institution*)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / *Responsible Publication Manager*

Uğur KORKMAZ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Cevdet CEYLAN

Eyüp Sabri DEMİRCİ

Nazmi DOĞAN

Erdal YILMAZ

Okan AYAZ

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM

Selda DEMİR

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / **Type of Publication:** *International Periodical*

Yayın Aralığı: 6 aylık / **Frequency of Publication:** *Twice a Year*

Dili: Türkçe ve İngilizce / **Language:** *Turkish and English*

Basım Tarihi / Press Date: 10.12.2018

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),

TUBİTAK ULAKBİM - TR

EBSCO HOST - US

ECONBIZ - GE

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL

SCIENTIFIC INDEXING SERVICES - US

JOURNAL FACTOR

ASOS INDEX - TR

SOBIAD - TR

DERGİPARK - TR

tarafından indekslenmektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Sosyal Güvenlik Dergisi'nde yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı telif hakları saklı kalmak üzere eğitim, araştırma ve bilimsel amaçlarla çoğaltılabilir.

Tasarım / Design: Media Dynamics - 0312 287 40 46 - Ankara

Basım Yeri / Printed in: Matsa Basımevi - 0312 395 20 54 - Ankara

İletişim Bilgileri / Contact Information

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı

Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TÜRKİYE

Tel / Phone: +90 312 207 88 91 - 207 87 70 - Faks / Fax: +90 312 207 78 19

Erişim/Webpage: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/sgd/tr> - e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAŞ
Bangor University - UK

Professor Özay MEHMET
University of Carleton - CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York- USA

Professor Paul Leonard GALLINA
Bishop's University - CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton - CA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah - USA

Professor Jacqueline S.ISMAEL
University of Calgary - CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia - CA

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
TÜBA

Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
Çağ Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
SBF

Prof. Dr. Süleyman BAŞTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Nurşen CANIKLIOĞLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Ömer EMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. E.Murat ENGİN
Galatasaray Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Şükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Afsun Ezel ESATOĞLU
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Aşkın KESER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Cem KILIÇ
TOBB ETÜ
İİBF

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB ETÜ
İİBF

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR
Marmara Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Savaş TAŞKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Ferda YERDELEN TATOĞLU
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Demokrasi Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Türker TOPALHAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bağçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. M. Fatih UŞAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Gaye BAYCIK
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hediye ERGİN
Marmara Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Saim OCAK
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Ercüment ÖZKARACA
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
İİBF

Doç. Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

15. SAYIDA HAKEMLİK YAPAN AKADEMİSYENLERİN LİSTESİ

REFeree LIST FOR THIS ISSUE

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Murat ATAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Nur Asena CANER
TOBB ETÜ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Nurşen CANIKLIOĞLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Özlem ÇAKIR
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. E. Murat ENGİN
Galatasaray Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Atilla GÖKÇE
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Deniz KAĞNICIOĞLU
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. İlknur KILKIŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Şahin KAVUNCUBAŞI
Başkent Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ferda Yerdelen TATOĞLU
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Türker TOPALHAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Erdem CAM
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Ercüment ÖZKARACA
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Abdullah Talha YALTA
TOBB ETÜ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Özlem YORULMAZ
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ARSLAN
Bandırma Onyediy Eylül Ü.
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi İrep BAYAT
Mersin Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÇANKAL
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Dr. Murat ÖZVERİ
Avukat

15. SAYI DEĞERLENDİRME İSTATİSTİKLERİ

EVALUATION STATISTICS FOR THIS ISSUE

Toplam gelen makale başvurusu	Number of received manuscript	35
Yayına kabul edilen makale sayısı	Number of accepted manuscript	12
Hakem süreci devam eden makale sayısı	Under consideration	11
Red edilen makale sayısı	Rejected after evaluation	5
Ön inceleme aşamasında red edilen makale sayısı	Rejected before evaluation	7
Makale kabul oranı	Accepted manuscript rate	%34

Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler

Geliş Tarihi/Received: 16.03.2018
Güncelleme Tarihi/Revised: 29.08.2018
Kabul Tarihi/Accepted: 07.12.2018

Social Assistance and Torks for Elderly People in the Turkish Social Security System

Sosyal Güvenlik Dergisi
Journal of Social Security
Cilt: 8 Sayı: 2 Yıl: 2018
Volume: 8 Issue: 2 Year: 2018
Sayfa Aralığı: 23-40
Pages: 23-40
DOI: 10.32331/sgd.492876

İştar CENGİZ*

ÖZ

Özellikle gelişmiş ülkelerde, tıp ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin de etkisiyle, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı artmıştır. Sadece sanayileşmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerde de benzer bir durum yaşanmaya başlanmıştır. Yaşlı ve yaşlılık kavramları tartışmalı bir konudur. Yaşlılık algısı, topluma, zamana, eğitim düzeyine, ekonomik duruma göre değişiklik gösterebileceği gibi, cinsiyete, fizyolojik ve psikolojik duruma göre de değişiklik gösterebilir. Zira bazı toplumlarda yaşlılık olağan bir süreç olarak değerlendirilirken, bazılarında ise bir sorun olarak görülmektedir. Öğretide yaşlanma olgusunun kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal yönleri olduğu ve bu bağlamda çok boyutlu bir şekilde meydana geldiği ifade edilmektedir. Kesin bir yaşlılık sınırı belirlemek mümkün değildir. Bireyin biyolojik yaşı, kronolojik yaşından farklılık gösterebildiği gibi, sağlık durumu, cinsiyet, çevre ve çalışma koşulları da biyolojik yaşı olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle yaşlılık için kesin bir başlangıç belirlemek oldukça zordur. Yaşlılık, bireyin bu dönemde çalışma gücünü kısmen veya tamamen kaybedebilmesi nedeniyle, biyolojik bir risk olmanın yanında aynı zamanda bir sosyal risk olarak da kabul edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal politika, sosyal yardım, sosyal hizmet, yaşlılık

ABSTRACT

Especially in the developed countries, the influence of the advances in medicine and technology has increased the proportion of the elderly population in the total population. A similar situation has begun to occur not only in industrialized countries, but also in developing countries. Older and older concepts are controversial. The senescence perception may vary according to collecting, time, educational level, economic situation, as well as sex, physiological and psychological status. Because in some societies old age is regarded as an ordinary process and in others it is seen as a problem. It is expressed that chronological, biological, psychological and social aspects of aging in the doctrine are found in this context and they have come into being in a multidimensional manner. It is not possible to determine a precise age limit. Individual's biological age, chronological age can vary, as well as health status, sex, environment and working conditions can affect biological age positively or negatively. For this reason, it is difficult to establish a precise beginning for old age. Old age is considered to be a social risk as well as a biological risk because the individual can lose his / her working power partially or completely in this period.

Keywords: Social policy, social assistance, social work, ageing

Önerilen atıf şekli: Cengiz, İ. (2018). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler. *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*. 8(2). 23-40

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi,

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, istarcengiz@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Sosyal devlet, her geçen gün daha da çoğalan ve karmaşık hale gelen toplumsal sorunların neden olduğu sosyal risklere karşı, devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olan bireylerin; refahı, insan onuruna yaraşır asgari yaşam standardı ve sosyal ihtiyaçlarının sağlanması için gerekli önlemleri alarak uygulama yapar. Sosyal devlet uygulamaları ilk olarak Avrupa ülkelerinde uygulanmaya başlamıştır ve asgari yaşam standardı önemli ölçüde temin edilmiştir (Özdemir, 2006: 91). Avrupa'daki sosyal devlet uygulamaları ilk başta sadece yoksullara, kadınlara ve yaşlılara hitap edecek şekilde başlamıştır. Ancak daha sonra ulus devlet anlayışı içinde devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi kapsamayı hedef haline getirmiştir. Böylece sosyal devlet toplumun tüm kesimlerini sosyal politika şemsiyesi altına alacak şekilde genişlemiştir (Kesgin, 2006: 66). Sosyal devlet ilkesinin Avrupa ülkelerinin anayasalarına girmesi II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda başlamıştır. Türkiye'de ise sosyal devlet kavramı ilk olarak 1961 Anayasasında "*Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletidir*" şeklinde ifade edilmiştir. 1982 Anayasasının 2. maddesinde de sosyal devlet ilkesi yer almıştır. Anayasanın 10. maddesinde ise; "*Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.*" ifadesi yer almıştır (Ersöz, 2006: 39; Taşçı, 2010: 49; Seyyar, 2006: 37; Şentop, 2006: 44). Ayrıca Anayasanın 60., 61. ve 65. maddelerinde de sosyal devlet olmanın gereği ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

Çalışmamızda öncelikle yaşlılık kavramı ele alınacak, sonrasında ise yaşlılara yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin neler olduğu ve ülkemizdeki yasal düzenlemeler ve uygulamalar, Almanya ve Fransa örnekleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

I- YAŞLILIK KAVRAMI

Özellikle gelişmiş ülkelerde, tıp ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin de etkisiyle, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı artmıştır. Sadece sanayileşmiş ülkelerde değil gelişmekte olan ülkelerde de benzer bir durum yaşanmaya başlanmıştır (Bilir, 2005: 25). Yaşlı ve yaşlılık kavramları tartışmalı bir konudur. Ancak gelişmiş ülkelerde 65 yaş, yaşlılığın başlangıcı olarak kabul görmektedir. Yaşlılığın başlangıcı olarak 65 yaşın kabul görmesi Almanya'da Bismarck döneminde uygulanan politikalara dayanmaktadır ve diğer ülkeler de bu konuda Almanya'yı takip etmiştir. Bu dönemde birey çalışma hayatından ayrılmakta, sağlık hizmetlerine daha çok ihtiyaç duymakta ve bazı sosyal hizmetlere muhtaç hale gelmektedir. Ancak yine de 65 yaş, bireyin tüm boyutlarıyla yaşlanmış olup olmadığının bir göstergesi değildir (Onur, 2011: 285).

Yaşlılık algısı, topluma, zamana, eğitime düzeyine, ekonomik duruma göre değişiklik gösterebileceği gibi, cinsiyete, fizyolojik ve psikolojik duruma göre de değişiklik gösterebilir. (Kalınkara, 2011: 3). Zira bazı toplumlarda yaşlılık olağan bir süreç olarak değerlendirilirken, bazılarında ise bir sorun olarak görülmektedir (Uyanık, 2017: 69).

Kesin bir yaşlılık sınırı belirlemek mümkün değildir. Dünya Sağlık Örgütü 1970'li yıllarda yayınladığı raporlarda 60 yaşı yaşlılık sınırı olarak kabul ederken son dönemlerde

yayınladığı raporlarda 65 yaşı yaşlılık sınırı olarak kabul etmektedir (Kalıncara, 2011: 3). Dünya Sağlık Örgütü, kronolojik bir ayırım üzerinden hareket ederek yani gün, ay, yıl cinsinden yaşlılığı tanımlamaktadır (Seyyar, 2008: 617). Ancak bireyin biyolojik yaşı, kronolojik yaşından farklılık gösterebildiği gibi, sağlık durumu, cinsiyet, çevre ve çalışma koşulları da biyolojik yaşı olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle yaşlılık için kesin bir başlangıç belirlemek oldukça zordur (Arpacı, 2005: 17; Seyyar, 2008: 617). Dünya Sağlık Örgütü'nün yeni yaş dilimlerine göre; 0-17 yaş arası ergen, 18-65 yaş arası genç, 66-79 yaş arası orta yaş ve 80-99 yaş arası yaşlı olarak tanımlanmaktadır (<http://www.who.int/> (erişim 10.08.2018), Dünya Sağlık Örgütü tarafından benimsenen önceki yaş dilimleri için bkz. Uyanık, 2017: 71).

Yaşlılık, bireyin bu dönemde çalışma gücünü kısmen veya tamamen kaybedebilmesi nedeniyle, biyolojik bir risk olmanın yanında aynı zamanda bir sosyal risk olarak da kabul edilmektedir (Seyyar, 2011: 378). Öğretide yaşlanma olgusunun kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal yönleri olduğu ve bu bağlamda çok boyutlu bir şekilde meydana geldiği ifade edilmektedir (Caniklioğlu, 2006: 196; Kalıncara, 2011: 8-9).

Yaşlılık olgusu sosyal politikanın dar ve geniş anlamları bağlamında ele alınabilir. Dar anlamda sosyal politika içinde yaşlılık, çalışma hayatı bağlamında ele alınmakta “sosyal sigorta”nın içinde “emekli sigortası” olarak değerlendirilmektedir. Geniş anlamda sosyal politika içinde yaşlılık ise çalışma hayatı dışında kalan yaşlılara yönelik “sosyal yardımlar” ve “sosyal hizmetler”i kapsamına almaktadır (Koray, 2008: 33; Talas, 1992: 15). Geniş anlamda sosyal politikanın amaçları arasında; toplumun refah seviyesini yükseltmek, muhtaç ve güçsüz kimselerin toplum içinde korunması ve gelir dağılımını adaleti sarsmayacak şekilde gerçekleştirmek bulunmaktadır (Şenkal, 2011: 26; Ersöz, 2011: 50; Tuna & Yalçıntaş, 1999: 27-28; Aysan, 2006: 61; Tokol, 2000: 1-2). Sosyal politika ister dar anlamda ister geniş anlamda ele alınsın yaşlılık ve yaşlı insanların toplumun bir parçası olmaları sosyal politikanın en temel konularından bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira yaşlı bireyler, şayet herhangi bir sosyal güvenlik sisteminin içine de dâhil değillerse, başta sağlık ve ekonomik durumları söz konusu olmak üzere birçok sosyal sorunla karşılaşabilir ve bunlar karşısında aciz kalabilirler (Altan, 2004: 163).

Öğretide yaşlıların en sık karşılaştığı psiko-sosyal, ekonomik ve tıbbi sorunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Seyyar, 2006: 193):

- Fiziksel güçten düşme ve emeklilik gibi ihtiyari veya gayri ihtiyari sebeplerden dolayı mesleki ve toplumsal fonksiyonlarından ayrılma,
- Sosyo-ekonomik statü kaybına uğrama,
- Sosyal etkileşimden mahrum olma ve toplumdan kısmen veya tamamen uzaklaşma veya dışlanma,
- Aile fertlerinden kopma, yalnızlığa ve içine kapanmaya itilmenin bir sonucu olarak kendini lüzumsuz ve faydasız hissetme ve psiko-sosyal sorunların ve bunalımların içine sürüklenme,
- Özellikle sakatlanmalarda veya ileri yaşlılıkta başkalarına sürekli olarak bağımlı olma ve değişik derecelerde sürekli olarak bakım ihtiyacı duyma.

II- YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL YARDIM VE HİZMETLER

Değişen aile yapısının beraberinde yeni sosyal riskler (özellikle tek ebeveynli aileler, ortalama ömrün uzaması, yaşlı nüfusun artması gibi sorunlar) getirmesi, sosyal devletin bu sorunlara tatmin edici çözümler sunması gereğini ortaya çıkarmıştır (Özdemir, 2007: 292). Modernleşme geleneksel aile yapısındaki bazı işlevlerin kaybolmasına neden olurken, bazı işlevlerin de değişmesine neden olmuştur. Kültürel değişim sonucunda aile yerine, birey ön planda yer almaya başlamıştır. Bu dönemde geniş ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Ancak çekirdek aileler dahi varlıklarını korumakta zorlanmakta ve sosyal görevlerini yerine getirememektedirler. Bunun sonucu olarak da özellikle çocuklar ve yaşlılar ihtiyaç duydukları bakımdan ve gözetimden mahrum kalmaktadırlar. Ailenin etkinliğinin azaldığı bu alanda başka kurumlar yer almaya başlamıştır (Çelik, 2010: 26-27; Duman, 2012: 20-23, 41). Devlet, bu boşluğu yaşlılarla ilgili sosyal politikalar üretmekle doldurmaya çalışmaktadır. 1982 Anayasasının “*Ailenin korunması*” kenar başlıklı 41. maddesine göre; “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır (f.1). Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır; teşkilâtı kurar (f.2).*” O halde ailenin yoksulluğa düşmesinin önlenmesi, sosyal devletin görevleri arasında yer almaktadır (Üçışık, 2013: 75-76).

I. ve II. Dünya Savaşları nüfus yapısı üzerinde çok büyük etkiler yaratmıştır. Çok sayıda genç ve yetişkin hayatını kaybetmiş ve savaş sonrası dönemde de nüfusun kendini yenilemesi için uygun şartlar oluşmamış, gelişmiş ülkelerde doğum oranları düşük kalmıştır. Doğum ve ölüm oranlarının düşük olması nedeniyle nüfus yapılarının olumsuz etkilenmesini engellemek isteyen ülkeler özellikle yaşlılara yönelik sosyal politikalar uygulamaya başlamışlardır. Nüfus yapısı yaşlı olan ülkelerin ekonomik yönden gelişmiş ülkeler oldukları görülmektedir. Çalışma hayatından yüksek oranda kopan yaşlı nüfus beraberinde bağımlı nüfus sorununu getirmektedir (Altan, 2004: 267, 271-272; Murat, 2003: 78).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkiye tarafından 1949 yılında kabul edilmiştir. Bildirgeye göre; “*Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.*” (m.16/3); “*Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.*” (m.22); “*Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.*” (m.25/1).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1991 tarihinde kabul edilen yaşlı ilkelere göre; hükümetler aşağıdaki ilkeleri mümkün olduğunca ulusal programlarına dâhil etmeye çalışır;

Bağımsız Yaşam

1. Yaşlı bireyler; aile yardımı, toplumsal destek veya gelir desteğiyle veya kendi çabalarıyla yeterli yiyecek, su, barınak, giyecek ve sağlık hizmetlerine erişebilmelidir.
2. Yaşlı bireyler çalışma fırsatına veya gelir getirici diğer fırsatlara sahip olabilmelidir.
3. Yaşlı bireyler işgücünden ne zaman ve ne kadar sürede çekileceğine dair karar alma süreçlerine katılabilmelidir.
4. Yaşlı bireylerin uygun eğitim ve öğretim programlarına erişimi olmalıdır.
5. Yaşlı bireyler, kişisel tercihlerine ve farklı kapasitelere göre uyarlanabilir ve güvenli ortamlarda yaşayabilmelidir.

Katılım

6. Yaşlı bireyler toplumun bir parçası olarak kalmalı, refah düzeylerini doğrudan etkileyen politikaların hazırlık ve uygulama süreçlerine aktif olarak katılmalı; bilgi ve becerilerini genç kuşaklarla paylaşmalıdır.
7. Yaşlı bireyler kamuya hizmet etmek için gerekli fırsatları takip edebilmeli veya bu fırsatları bizzat oluşturabilmeli, kendi çıkarları ve yeteneklerine uygun konumlarda gönüllü olarak görev alabilmelidir.
8. Yaşlı bireyler, yaşlı odaklı hak arama girişimleri başlatabilmeli veya dernek kurabilmelidir.

Bakım

9. Yaşlı bireyler her toplumun kültürel değerler sistemine uygun biçimde aile içi ve toplumsal bakım ve korumadan yararlanmalıdır.
10. Yaşlı bireyler, en iyi bedensel, zihinsel ve duygusal refah düzeyini korumalarına veya bu düzeye ulaşmalarına katkı sağlayacak veya hastalık başlangıcını önleyen veya geciktiren sağlık hizmetlerine erişebilmelidir.
11. Yaşlı bireyler bağımsızlık, sosyal koruma ve bakım düzeylerini iyileştirebilmek için sosyal ve hukuki hizmetlere erişebilmelidir.
12. Yaşlı bireyler, insani ve güvenli bir ortamda sosyal koruma ve rehabilitasyonun yanı sıra sosyal ve zihinsel uyarımlar sunan kurumsal bakım hizmetlerinden uygun düzeyde yararlanabilmelidir.
13. Yaşlı bireyler herhangi bir barınak, bakım veya tedavi merkezinde kalmaları halinde tüm insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanabilmeli; haysiyet, inanç, gereksinim ve mahremiyetlerine mutlak saygı gösterilmeli ve kendi yaşam kaliteleri ve bakımları üzerinde söz sahibi olabilmelidir.

Kendini Gerçekleştirme

14. Yaşlı bireyler, potansiyellerini tam olarak geliştirebilmek için fırsatları takip edebilmelidir.
15. Yaşlı bireyler toplumun eğitimsel, kültürel, manevi ve eğlence odaklı kaynaklarına erişim imkânına sahip olabilmelidir.

İtibar

16. Yaşlı bireyler bedensel veya zihinsel istismardan uzak, itibar ve güven içinde yaşayabilmelidir.
17. Yaşlı bireyler yaş, cinsiyet, ırk veya etnik köken, engellilik veya diğer durumları gözetilmeksizin adil muamele ve ekonomik katkılarından bağımsız olarak değer görmelidir.

III- YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL YARDIM VE HİZMETLER KONUSUNDA ALMANYA VE FRANSA UYGULAMALARI

Bakıma muhtaç kişiler, Alman Sosyal Yardım Kanunu'na göre hastalık veya sakatlığa bağlı olarak hayatlarını kendi kendilerine idame ettiremeyen insanlar olarak belirtilmiştir. Bakım Sigortası Kanunu 1995 yılında yürürlüğe girmiş ve bakıma muhtaçlık ifadesi bu belgede yer almıştır. Kanunda akli, bedeni, ruhi dengesi yerinde olmayan, bu nedenle hasta veya sakat olmalarına bağlı olarak günlük yaşamlarını sürdürme noktasında yardıma veya desteğe ihtiyacı olan kimseler “*muhtaç*” olarak tanımlanmıştır (Seyyar, 2006: 204; ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Caniklioğlu/Ünal, 2011: 2267-2297). Almanya’da kurumsal bakım ve aile desteğinin bir arada olduğu “*karma bakım modeli*” benimsenmiştir. Alman sosyal yardım hukukuna göre; sosyal bakım, sosyal yardıma göre daha ön planda yer almaktadır. Sağlanan sosyal hizmetler, muhtaç durumdaki hak sahibinin özel gereksinimleri, istekleri ve becerileri kişisel özelliklerine göre sunulmaktadır. Sosyal yardım ise daha çok “*son çare*” olarak uygulanmaktadır ve sadece başvuru yapmak yeterli olmamaktadır. Yaşlılık ve işgücü kaybı gibi durumlar hariç, sosyal yardım yapılabilmesi için gerekli şartlar sağlanmış olmalıdır. Ayrıca belirtmek gerekir ki sosyal yardımlar öncelikle nakdi yardım şeklinde yapılmaktadır (Karabulut, 2011: 136).

Muhafazakar refah modelini benimseyen Fransa’da ailenin temel sorumluluğu olarak görülen yaşlı bakımı gün geçtikçe artan bir şekilde devlet ile aile arasında paylaşılmaya başlanmıştır. Muhtaç kimselere, sosyo-ekonomik duruma ve çalışma hayatındaki etkinliğe bağlı olarak sosyal güvenlik sisteminin içinde sosyal yardım ve sosyal hizmet sağlanmaktadır. Fransa’da yaşlı bakımı 1997 yılından “*özel bakım yardımı*” adı altında gerçekleştirilmektedir. Ancak özel bakım yardımına hak kazanabilmek için belirli bir gelir seviyesini ve bakım şartlarını karşılamak gerekmektedir. Özel bakım yardımı ilgili idari bölgenin seçilmiş en üst merci tarafından ve belirlenen bir miktarda yardım türüne göre yapılmaktadır. Eğer yaşlıya evde bakım uygulaması yapılacaksa özel bakım yardımı bakıcıların masraflarını da karşılamaktadır. Yaşlının kurumsal bakım altında olması gerekiyorsa bu yardım barınma harcamalarını da karşılamaktadır (Kaufmann, 1999: 10). Fransız sosyal güvenlik sistemi ikili bir yapıya sahiptir. Sürekli işsizler ve çalışabilecek durumdaki yoksullar için oluşturulan sosyal sigortalar ile engelliler, yaşlılar, sakatlar ve engelli çocuğu olan aileler için yapılan sosyal yardımlar bu yapının özünü oluşturmaktadır. 1988 yılının sonlarında uygulanmaya başlanan “*asgari gelir desteği*” yalnız ebeveynler, dullar, engelliler, engelli aileleri ve toplumsal bütünleşme yardımlarından yararlanma koşullarını karşılamayan yoksullar için düşünülmüştür. Engelli, yaşlı, sakatlık ve çocuk yardımı gibi uygulamalara rağmen tüm ülke çapında ve yoksulluk sınırı altında kalan herkesi kapsayan bir sosyal yardım mekanizması henüz mevcut değildir (Erdem, 2006: 7). O halde Fransa’da yaşlılar için bir sosyal yardım mekanizmasının geçerli olduğu ve asgari gelir desteği şeklinde özel bir uygulama ile yaşlıların desteklendiği söylenebilecektir.

IV- YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL YARDIM VE HİZMETLER KONUSUNDA TÜRKİYE UYGULAMASI

A- Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti döneminde sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları dini emirler ve dini emirlere aykırı olmayan geleneksel yapılar üzerinden işlemekteydi. Bu bağlamda zekât, fitre, adaklar, kurban ve kefaretle, diğer sadaka türleri ile sosyal yardım ve hizmetler de Osmanlı Devleti döneminde sık başvurulan bir yöntemdi (Dilik, 1971: 9).

Bu yöntemler içerisinde ön plana çıkan “vakıflar” idi. Sosyal yardım ve hizmetler açısından “avarız vakıfları” bu dönemde özellikle ön plana çıkmıştır. Avarız vakıfları, mahalle sakinleri tarafından biriktirildikten sonra mahalledeki caminin imamına teslim edilmekle oluşan ve “avarız akçası” denilen bir sandık üzerinden yapılan sosyal yardımlaşma yöntemidir. Bu yöntemle avarız vakıfları, arıza, sel, yangın, hastalık, ölüm, fakirlik ve diğer zaruretler bağlamında işleyen bir vakıf türü olarak ön plana çıkmaktadır (Kazıcı, 1995: 94; Çengelci, 1998: 8; Öztürk, 1983: 85). Bu bağlamda vakıfların sosyal yardım ve hizmetler sağlamak suretiyle toplumdaki sosyal adaletin teminine aracılık yaptığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti döneminde sosyal yardım ve hizmetler açısından vakıf uygulaması yanında bir de ahilik sistemi bulunmaktadır. Vakıflar genel olarak toplumda yardıma ve hizmete muhtaç olanlara yönelirken, ahiler de yardıma ve hizmete muhtaç olan çalışan kesime yönelik bir kurum olmuştur (Ahilik kurumu ile ilgili olarak detaylı bilgi için bkz. Ateş, 1982: 74; Kala, 1994: 1; Ekinci, 1989: 27-28; Ergin, 1995: 41; Çağatay, 1981: 103; Solak, 1997: 74).

Vakıf ve ahilik sistemi Tanzimat Fermanı ile önemini ve etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. Bir görüş uyarınca; Osmanlı Devleti döneminde modern anlamda sosyal yardım ve sosyal hizmet açısından ilk hamle 1808 tarihli “*Sened-i İttifak*” tır. Zira Sened-i İttifak, Padişah ile ayan arasında olmasına rağmen, yoksulların korunmasını devletin temel görevleri arasında saymıştır (Saran, 1990: 229). Farklı bir görüş ise; Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyıl içinde sosyal yardım ve hizmetlerin geleneksel yapı içerisinde devam ettiğini, çünkü 19. yüzyıl Avrupası’ndaki modern anlamda sosyal yardım ve hizmetlerin daha çok işçi hareketleri çerçevesinde şekillendiğini, halbuki Osmanlı Devleti’nde bu dönemde işçi sınıfı bulunmadığını ifade etmektedir (Özbek, 2000: 112; Özbek, 2006: 31).

1895 yılında “*Dilenciliğin Yasaklanmasına Dair Tüzük*” çıkarılmış ve yine aynı yıl “*Darülaceze Nizamname-i Dahilisi*” kurulmuştur. Buna göre; sokaklarda dilencilik yapan erkek ve kadınlarla, İstanbul ahalisinden veya sonradan göçenlerden olup, yeri yurdu ve kimsesi olmamasından dolayı sokaklarda yatıp kalkan sakat veya kendisine bakamayacak derecede kudretsiz bulunanlar polis tarafından tespit edilip Darülaceze’ye gönderilecektir. Darülaceze’ye kabul için de bazı şartlar öngörülmüştür (konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çengelci, 70).

1910 yılında çıkarılan “*Muhtacin Maaşatı Hakkında Kanun*” da ise; Osmanlı Devleti tebaasından olan, hiç bir geçim kaynağı olmayan, şer’an kendisine bakmakla yükümlü

kimsesi bulunmayan, çalışamayacak derecede yaşlı ve malul veya yetim olanlara sosyal yardım yapılmasına yönelik bir hüküm yer almıştır. Devletin maaş bağlama yükümlülüğü altına girmesi, yoksullara yönelik modern anlamdaki sosyal yardım uygulaması açısından dikkat çekicidir (konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek, 2000: 92).

Bu dönemde Eytam Sandıkları çeşitli sebeplerle yakınlarını kaybetmiş ve bundan dolayı kimsesiz kalan çocuklara yönelik maddi ihtiyaçları karşılamak için kurulan bir kurumdur. 1894 tarihli “*İnfak-ı Muhtacin-i Eytam ve Eramil-i İlmiye Nizamnamesi*” adlı Nizamname ise eytam sandıklarına bağlı bir nizamnamedir. Bu Nizamnameye göre iki temel aşama vardır;

i- Sandıktan maaş talebinde bulunan dul ve yetimlerin vereseleri incelenerek, üzerlerinde emlak veya diğer bir şekilde gelir getiren bir şey olup olmadığı ortaya çıkarılacaktır,

ii- Herhangi bir gelirleri olmadığı anlaşıldığında, sandığın durumu da maaş bağlamaya yetecek durumda ise bu kişilere maaş tahsis edilecektir (Kala, 1994: 32).

Dar-ül Eytamlardaki öncelikli görev, bu tarz çocukları tespit etmek ve barınmalarını sağlamaktır. Çocuklar 13 yaşlarına kadar burada kalmaktaydılar (Özbek, 2006: 76). Darüleytamlar 1915 yılında kabul edilen Evlad-ı Şüheda Vergisi ile finanse edilmişlerdir. Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nın sonrasında artan şehit çocuklarının korunmasına yönelik bir kurumdur. 1917 tarihinde yayımlanan geçici talimatnamede Darüleytamlar'ın amacı; şehit çocuklarını ve yetimleri talim ve terbiye etmek, vatan için yararlı olacak şekilde yetiştirmek bunu gerçekleştirebilmek için de çocukların dini ve vatani hislerini artırmak ve kabiliyetlerine göre ülkenin ihtiyacı olan sanayi dallarında teorik ve pratik olarak eğitim vermek şeklinde belirtilmiştir (Müezzinoğlu, 2012: 401-402).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'de Darüleytamlar gibi şehit düşenlerin çocukları ile ilgilenmek üzere I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. 13 yaşına kadar çocuklara hizmet vermekte olan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin amaçları;

- Yatılı okulların geliştirilmesi,
- Hastane ve sanatoryum inşa edilmesi,
- Fakir ve hasta çocukların tedavi ettirilmesi,
- Oyun alanları yaptırmak,
- Özürlü çocukların bakımını sağlamak,
- Çalışan kadınların çocukları için gündüz bakımevleri kurmak,
- Fakir çocuklar için belirli okullarda öğle yemeği vermek,
- Doğum öncesi ve sonrası yapılması gerekenler konusunda yayın yapmak şeklinde sıralanmaktadır (Acar, 2005: 11).

1868 yılında Tuna Valisi kimsesiz çocukların korunması ve yetiştirilmesi amacıyla Islahhane açmıştır. Buraya alınmak için temel şart olarak annesi ve babasız olmak gerekli

görülmüş, ancak anne ve baba hayatta olmasına rağmen çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi konusunda anne baba fakirlik sebebiyle aciz kalıyorsa çocuklar kabul edilmektedir. Darüşşafaka'da ise “*babası olmamak*” önceliktir. Darüşşafaka babası olmamak, sosyal ve ekonomik anlamda zorlukta olmak ve başarılı bir çocuk olmak şartıyla çocukları okutmak ve topluma kazandırmak amacıyla kurulmuştur (Çengelci, 67).

Türk Kızılay'ı (Kuruluştaki adıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti) 11 Haziran 1868'de Mecruhin ve Marday-ı Askeriye İmdat ve Muavenet Cemiyeti adıyla kurulmuştur. Modern anlamda sosyal yardım ve hizmetler ile ilgili bir kurum olan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin başlangıçta kuruluş amacı savaş yaralarına bakmak, ordunun sağlık teşkilatını tamamlayıcı işlevler üstlenmektir. Ancak savaşlar sonrasındaki muhacirler meselesi, salgın hastalıklar, açlık ve yoksulluk gibi diğer sosyal sorunlar, Cemiyet'in ilgi alanına girmiştir (Özbek, 79).

B- Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmetler Hakkında Yasal Durum

1982 Anayasası'nın 2. maddesine göre; “*Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.*” Anayasada geçen “sosyal hukuk devleti” ifadesinin içine yaşlılara yönelik sosyal yardım ve hizmetler de girmektedir.

Anayasa'nın 5. maddesinde ise; “*Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.*” ifadesiyle “sosyal devlet” vurgusu yinelenmiştir. Ayrıca devleti, bu amacı gerçekleştirmeyi engelleyen her türlü maddî ve manevî engeli ortadan kaldırmakla görevlendirmiştir. Bu manada, yaşlı bireylerin karşılaştıkları sorunlara çözümler bulmak da devletin görevleri arasındadır.

Anayasa'nın “*Kanun Önünde Eşitlik*” ile ilgili 10. maddesinin 1. fıkrasında; “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*” denilerek vatandaşlar arasında, kanun maddesinde sayılan farklılıklar nedeniyle herhangi bir ayırım yapılamayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle devlet sosyal hizmet ve yardım sunarken de bu ilkeye sadık kalmalı ve tüm vatandaşları kapsayıcı sosyal politikalar üretmelidir. Yine aynı maddenin ek fıkrasında; “*Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler Eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.*” ifadesiyle söz konusu “dezavantajlı gruplar” ile alakalı olarak uygulanacak ve “*pozitif ayrımcılık*” kapsamında sayılması gereken sosyal politikaların eşitliği bozmayacağı vurgulanmıştır. Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere kanun koyucu yaşlıları da bu kapsamda değerlendirmektedir. “*Çalışma hakkı ve ödevi*” ile ilgili düzenlemenin yapıldığı Anayasanın 49. maddesinde; “*Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak*

için gerekli tedbirleri alır.” ifadeleriyle yaşlıların çalışma hayatında karşılaşılabileceği ayrımcılıklara ve her türlü engele karşı yaşlıların çalışma hakkını koruyucu önlemler alma görevi de devletin yükümlülükleri arasındadır. Anayasanın 50. maddesinde ise “Çalışma şartları ve dinlenme hakkı” düzenlenmiştir. Madde hükmünde “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.” ifadeleriyle yaşlı insanlar özellikle zikredilmiş ve onların güç ve kabiliyetleri üstünde işlerde çalıştırılmaması gerekliliği belirtilmiştir.

“Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” ile ilgili Anayasa’nın 56. maddesinde; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.” ifadeleri geçmektedir. Yaşlılar da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma özelliklerini sürdürdüklerinden, “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak”, “bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumak” ve “sağlık kuruluşlarından yararlanmak” da onların haklarındadır.

Anayasa’nın 60. maddesinde “sosyal güvenlik hakkı” düzenlenmiştir. “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” denilerek bütün vatandaşların sosyal güvenlik kapsamı altına alınması, sosyal devlet anlayışı ile devletin yükümlülükleri arasına alınmıştır. Bu bağlamda yaşlılar da sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Kanun koyucu sadece sosyal güvenlik hakkını tüm vatandaşlara vermekle kalmamış, daha da ileri giderek “sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” ile ilgili ayrıntılı düzenleme yapmıştır. Anayasanın 61. maddesinde; “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” ifadeleriyle “dezavantajlı grupları” ayrıntılı olarak belirtmiş ve bu gruplarla ilgili sosyal yükümlülükleri de belirlemiştir. Söz konusu maddede yaşlılar, bir defa daha özel olarak vurgulanmıştır. Böylelikle, yaşlıların karşılaştıkları sosyal sorunlara çareler bulmak, bir başka deyişle sosyal yardım ve hizmetleri ulaştırmak da yine devletin sorumlulukları arasında görülmektedir.

Anayasa’nın ilgili maddelerinin devlete yüklediği görevler çerçevesinde, TBMM tarafından, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkartılmıştır. Söz konusu Kanun’un 1. maddesinde “Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık haktan yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı

olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (1.620) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır. Birinci fıkra kapsamına girenlerden, her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden fazla olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olan kimseler muhtaç kabul edilemez ve kendilerine aylık bağlanamaz. 65 yaşın tespitinde, doğum tarihlerinde yapılmış düzeltmeler nazara alınmaz.” yasal düzenlemeleriyle, yaşlı ve muhtaç kişilerin hiçbir sosyal güvenceleri olmasa bile düzenli bir gelir elde etmesi devlet tarafından öngörülmüştür.

1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile 2011 yılına kadar “*Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde olan özel ihtiyaç gruplarının (aile, çocuk, sakat, muhtaç yaşlı ve diğer kişiler) ihtiyaçlarının karşılanmasını, çeşitli sorunların önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını, hayat standartlarının iyileştirilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olarak mahalli ve ulusal düzeyde planlama, yönetim ve denetleme*” faaliyetlerini sürdüren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, 2011 yılında “633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Sosyal Hizmetler Kanunu adını almış, yine aynı düzenleme ile “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kapatılmış, Bakanlık bünyesinde, “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü” kurulmuştu. Ancak 02.07.2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin pek çok hükmü mülga olmuştur. Zira Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşmiş, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” ana hizmet birimleri arasına alınmıştır.

633 sayılı KHK'nın pek çok hükmü 703 sayılı KHK ile kaldırılmadan önce 633 sayılı KHK'nın 2 maddesinin (d) bendinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın görevleri arasında; “*Özürlülerin ve yaşlıların her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı toplumsal hayata ayrımcılığa uğramadan ve etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, özürlülere yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak*” hükmü yer almaktaydı. KHK'nın ilgili maddesinden de açıkça anlaşılacağı üzere, yaşlıların toplumsal hayatla bütünleşmesini engelleyen her türlü engeli ortadan kaldırmak, gerekli kurumları kurmak ve işlerliğini sürdürmek görevleri bakanlığın sorumluluk alanına dâhil edilmişti. Böylelikle, yaşlıların ihtiyaç duyduğu sosyal yardım ve hizmetleri kamu adına yaşlılara ulaştırmak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın görevleri arasında yer aldığı belirtilmiştir. Yine aynı kanun maddesinin devamında; “*Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinin, belirlenen ilke, usul ve standartlar çerçevesinde denetimini yapmak.*” ve “*Sosyal hizmetler ve yardımlar alanındaki uluslararası gelişmeleri ve faaliyetleri izlemek, bunlara katkı vermek ve yürütülecek çalışmalarda yararlanmak*

üzere değerlendirmek, bu alanda taraf olduğumuz uluslararası sözleşme ve anlaşmaların ulusal düzeyde uygulanmasını sağlamak” ifadeleri ile ilgili Bakanlığa sosyal hizmet ve yardımlar ile alakalı çok geniş yükümlülükler yüklenmişti. Nihayet “Hizmet birimlerini” düzenleyen 6. maddede “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü” adı altında bir birim olduğu da belirtilmişti. Söz konusu birimin görevleri ise aynı kanunun 10. maddesinde;

- a) Bakanlığın engellilere ve yaşlılara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek.
- b) Engelliliğin önlenmesi ile engellilerin eğitimi, istihdamı, rehabilitasyonu, ayrımcılığa uğramadan insan haklarından yararlanarak toplumsal hayata katılmaları ve diğer konularda ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- c) Engellilerin sorunlarını ve çözüm yollarını araştırmak, bu konuda uygulamanın geliştirilmesine yönelik öneri ve programlar hazırlamak ve uygulamak.
- ç) Engellilerle ilgili konularda inceleme ve araştırmalar yapmak, projeler hazırlamak ve uygulamak.
- d) Münhasıran engellilere tanınan haklar ve sunulan hizmetlerden yararlanmada kullanılmak üzere hazırlanan engelli kimlik kartlarına ilişkin işleri yürütmek.
- e) Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlere ilişkin olarak ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.
- f) Yaşlılara sunulan sosyal hizmet modellerini geliştirmek.
- g) Yaşlıların ve bakıma muhtaç engellilerin, yaşamlarını evlerinden ve sosyal çevrelerinden ayrılmadan sürdürebilecekleri sosyal desteklerin verilmesi için gerekli mekanizmaları kurmak, var olanları standardize etmek, uygulamaları takip etmek ve denetlemek.
- ğ) Yaşlıların toplumla bütünleşmesine, statü ve rollerinin yeniden kazanımına, işlevlerinin artırılmasına, boş zamanlarının etkili bir biçimde değerlendirilmesine ilişkin mekanizmalar oluşturmak.
- h) Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce engellilere ve yaşlılara yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak.
- ı) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.” şeklinde tanımlanmıştı.

“Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkındaki Yönetmelik” ise yine 2828 sayılı SHÇEK Kanunu’nun 34. ve 35. maddeleri doğrultusunda oluşturulmuştu (1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile faaliyetlerini sürdüren Sosyal

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, 2011 yılında “633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Sosyal Hizmetler Kanunu adını almış, yine aynı düzenleme ile “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kapatılmış, Bakanlık bünyesinde, “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Ancak 02.07.2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin pek çok hükmü mülga olmuştur. Zira Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşmiş, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” ana hizmet birimleri arasına alınmıştır).

Yönetmeliğin amacı 1. maddede; “*Bu Yönetmeliğin amacı, kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde açılacak huzurevlerinin açılış, çalışma, fiziki şartlar, personel şartları, teftiş ve denetim işlem ve esaslarını mevcut mevzuata uygun bir şekilde belirlemek, çağdaş anlayış ve şartlara uygun düzeyde hizmet vermelerini sağlamaktır.*” olarak ifade edilmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesinde yaşlı; “*sosyal veya ekonomik yönden yoksunluk içinde, korunmaya bakıma ve yardıma muhtaç yaşlı statüsündeki kişi*” şeklinde tanımlanmıştır.

2008 tarih ve 26960 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” ile yaşlının durumuna bağlı olarak “evde bakım hizmeti” veya “gündüzlü bakım hizmeti” verilmektedir. Yönetmeliğin amacı 1. maddede; “*Bu Yönetmeliğin amacı; huzurevi bakımını tercih etmeyen yaşlılar için gündüzlü bakım ve evde bakım hizmetlerinin niteliğini ve bu hizmetleri yerine getiren birim ve personele ilişkin usul ve esasları belirlemektir.*” olarak ifade edilmiştir. Kapsamı ise 2. maddede; “*Bu Yönetmelik, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinince açılacak yaşlı hizmet merkezleri tarafından yaşlılara verilecek gündüzlü bakım ile evde bakım hizmeti faaliyetlerini kapsar.*” denilerek sınırlandırılmıştır. Yönetmeliğin 4. maddesine göre yaşlı; “*Sosyal, fiziksel ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan akıl ve ruh sağlığı yerinde olan altmış yaş ve üzerinde olup, bulaşıcı hastalığı ile herhangi bir engeli bulunmayan kişiyi*”, evde bakım hizmeti birimi; “*Akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, tıbbi bakıma ihtiyacı olmayan ve herhangi bir engeli bulunmayan yaşlının bakımı ile ilgili olarak hane halkının tek başına veya komşu akraba gibi diğer destek unsurlarına rağmen yetersiz kaldığı durumlarda yaşlılara evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla sunulan sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetlerini yürüten birimi*”, gündüzlü bakım hizmeti birimi; “*Yaşamını evde ailesi, akrabalarıyla veya yalnız sürdüren sağlıklı yaşlılar ile demans, Alzheimer gibi hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarını iyileştirmek, boş zamanlarını değerlendirmek, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi imkânlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerinde destek hizmetleri vermek, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenlemek suretiyle sosyal ilişkilerini zenginleştirmek, aktivitelerini artırmak ve gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma ve paylaşma sağlanarak yaşlının yaşam kalitesinin artırılması amacıyla sunulan hizmetleri yürüten birimi*” ifade etmektedir.

C- Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmetlerin Uygulanması

i) Sosyal Yardımlar

1976 yılında kabul edilen “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında” 2022 Sayılı Kanunda yer alan ifadelerden kanun koyucunun yaşlı bakımı sorumluluğunu öncelikle aileye yüklemiş bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu kanuna dayanarak, muhtaçlığını, il ve ilçe idare kurumlarından edinecekleri belge ile kanıtlayan ilgili vatandaşlar hayatta kaldıkları süre boyunca, yine kanunda belirtilen kıstaslara uygun olarak aylık bağlanacaktır. 2006 yılından önce Emekli Sandığı üzerinden ödenen aylıklar, 20 Mayıs 2006 tarihinden itibaren SGK tarafından ödenmeye başlanmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, “Özel Amaçlı Yardımlar” adı altında aşevleri vasıtasıyla yaşlı muhtaç, kimsesiz vatandaşlara sıcak yemek imkânı sunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösteren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, sosyal yardımları daha etkin ve hızlı bir şekilde organize edebilmek adına Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS), Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri (BSYH) ve ALO144 Sosyal Yardım Hattı projelerini yürütmektedir.

ii) Sosyal Hizmetler

Dünyada ve son yıllarla birlikte Türkiye’de ortalama yaşam beklentisinin gittikçe yükseldiği tablo dikkate alınarak, Türkiye’de yaşlılara yönelik kamusal sosyal hizmetleri başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü vermektedir. “Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri”, “Özel Huzurevleri ile Yaşlı Bakım Merkezleri” ve “Yaşlı Hizmet Merkezleri Gündüzlü Dayanışma Hizmetleri” ile muhtaç, kimsesiz yaşlı vatandaşlara sosyal hizmet sunulmaya çalışılmaktadır. Yaşlıların kurumsal olarak sosyal hizmet aldıkları yerlerin başında “Huzurevleri” ve “Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri” gelmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da yaşlı vatandaşlara sosyal hizmet sunulması noktasında Huzurevleri ve Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri üzerine yoğunlaşmıştır.

Yaşlılara yönelik yürütülen bir diğer hizmet türü, “Özel Huzurevleri ile Yaşlı Bakım Merkezleri”dir. Bu merkezler 55 yaş üstüne mahsustur ve sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunan ve de kuruluş bakımına ihtiyacı olan yaşlılar, özel huzurevlerinde veya özel yaşlı bakım merkezlerinde bakım ve korunma imkânına kavuşabilmektedirler. Diğer bir hizmet çeşidi, “Yaşlı Hizmet Merkezleri Gündüzlü Dayanışma Hizmetleri”dir. Burada hedef, ev ortamındaki yaşlılardır. Aralarından akıl ve ruh sağlığı yerinde olanlarının boş zamanlarını, birtakım sosyal etkinliklerle değerlendirmek, sosyal ilişkilerini ve faaliyetlerini arttırmak suretiyle destek olunması hedeflenmektedir. Bu bağlamda “Gündüzlü Bakım Hizmetleri” ve “Evde Yaşama Destek Hizmetleri” uygulaması bulunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yaşlı vatandaşlara sosyal hizmet sunduğu bir başka kurum ise “Yaşlı Dayanışma Merkezleri” adı altında karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı Dayanışma Merkezleri, “Yaşlı Dayanışma Merkezleri Hakkında Yönerge” çerçevesinde hizmet vermekteydi. Ancak bu merkezler, 07.08.2008

tarihli ve 26960 sayılı “Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” ile birlikte isim değişikliğine uğrayarak, “Yaşlı Hizmet Merkezi” adı altında mevcut sosyal hizmetlerini sunmaya devam etmektedir.

SONUÇ

Özellikle gelişmiş ülkelerde, tıp ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin de etkisiyle, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı artmıştır. Yaşlılık algısı, topluma, zamana, eğitim düzeyine, ekonomik duruma göre değişiklik gösterebileceği gibi, cinsiyete, fizyolojik ve psikolojik duruma göre de değişiklik gösterebilir. Kesin bir yaşlılık sınırı belirlemek mümkün değildir. Yaşlılık, bireyin bu dönemde çalışma gücünü kısmen veya tamamen kaybedebilmesi nedeniyle, biyolojik bir risk olmanın yanında aynı zamanda bir sosyal risk olarak da kabul edilmektedir. Sosyal devlet, her geçen gün daha da çoğalan ve karmaşık hale gelen toplumsal sorunların neden olduğu sosyal risklere karşı, devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olan bireylerin; refahı, insan onuruna yaraşır asgari yaşam standardı ve sosyal ihtiyaçlarının sağlanması için gerekli önlemleri alarak uygulama yapar. Değişen aile yapısının beraberinde yeni sosyal riskler (özellikle tek ebeveynli aileler, ortalama ömrün uzaması, yaşlı nüfusun artması gibi sorunlar) getirmesi, sosyal devletin bu sorunlara tatmin edici çözümler sunması gereğini ortaya çıkarmıştır. Osmanlı Devleti döneminde sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları dini emirler ve dini emirlere aykırı olmayan geleneksel yapılar üzerinden işlemekteydi. Bu bağlamda zekat, fitre, adaklar, kurban ve kefaretle, diğer sadaka türleri ile sosyal yardım ve hizmetler de Osmanlı Devleti döneminde sık başvurulan bir yöntemdi. Osmanlı Devleti döneminde sosyal yardım ve hizmetler açısından vakıf uygulaması yanında bir de ahilik sistemi bulunmaktadır. Bu yöntemler içerisinde ön plana çıkan “vakıflar” idi. Vakıflar genel olarak toplumda yardıma ve hizmete muhtaç olanlara yönelirken, ahiler de yardıma ve hizmete muhtaç olan çalışan kesime yönelen bir kurum olmuştur.

Anayasanın 60. maddesinde “sosyal güvenlik hakkı” düzenlenmiştir. “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” denilerek bütün vatandaşların sosyal güvenlik kapsamı altına alınması, sosyal devlet anlayışı ile devletin yükümlülükleri arasına alınmıştır. Bu bağlamda yaşlılar da sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Anayasa’nın ilgili maddelerinin devlete yüklediği görevler çerçevesinde, TBMM tarafından, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkartılmıştır. 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile faaliyetlerini sürdüren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, 2011 yılında “633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Sosyal Hizmetler Kanunu adını almış, yine aynı düzenleme ile “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kapatılmış, Bakanlık bünyesinde, “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Ancak 02.07.2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin pek çok hükmü mülga olmuştur. Zira Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşmiş, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” ana hizmet birimleri arasına alınmıştır. Yaşlıların toplumsal hayatla bütünleşmesini engelleyen her türlü engeli ortadan kaldırmak, gerekli kurumları

kurmak ve işlerliğini sürdürmek görevleri bakanlığın sorumluluk alanına dâhil edilmiştir. Böylelikle, yaşlıların ihtiyaç duyduğu sosyal yardım ve hizmetleri kamu adına yaşlılara ulaştırmak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının görevlerindedir.

Kaynakça

- Abay, A. R. (2004). Bir Sosyal Politika Olarak Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yeri. *Sivil Toplum*. 2. 6-7.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği.
- Ateş, İ. (1982). Hayri ve Sosyal Hizmetler Açısından Vakıflar. *Vakıflar Dergisi*. S.15.
- Aysan, M. F. (2006). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'deki Sosyal Politikalar. *Sosyal Politikalar Dergisi*. S.1.
- Bilir, N. (2005). Yaşlanan Toplum. *Sağlıklı Yaşlanma Dergisi*. Türk Geriatri Derneği. Ankara.
- Caniklioğlu, N. (2007). *Yaşlılık Sigortasının Yeniden Yapılandırılmasının Esasları*. Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Semineri; 7-8 Aralık 2006. Ankara: TİSK Yayınları.
- Caniklioğlu, N., Ünal, C. (2011). *Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Bakım Sigortasının Kurulmasının Gerekliliği*. Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan. İstanbul.
- Çağatay, N. (1981). *Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, C. (2010). Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din, Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. s. 8.
- Çengelci, E. (1985). *Türkiye'de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi*. Ankara: Doktora Tezi.
- Çengelci, E. (1998). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Türk Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Yönetim Sistemi İçindeki Yeri*. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.
- Dilik, S. (1971). *Türkiye'de Sosyal Sigortalar: İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi*. Ankara: A.Ü. S.B.F. Yayını.
- Doğan, A. S. (2014). *Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Kamusal Sosyal Yardım ve Hizmetler*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Duman, M. Z. (2012). Aile Kurumu Üzerine Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakar İdeolojini Aileyeye Bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 1(4).
- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve Meslek Eğitimi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Ergin, O. N. (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediye*. C. II. İBB Kültür A.Ş. Yayınları.
- Ersöz, H. Y. (2006). Sosyal Devletten Gönüllü Sivil Topluma. *Sosyal Politikalar Dergisi*. S.1.
- Gözübenli, B. (1995). Sosyal Güvenlik Meselesi Olarak Vakıflar. *XII Vakıf Haftası Kitabı*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I (1300-1600)*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Kala, E. S. (1994). *Osmanlılarda Sosyal Güvenlik-Sosyal Sigortalar (1865-1923)*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karabulut, A. (2011). *Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Kaufmann, Otto. (1999). Fransa'da Sosyal Güvenlik: Genel Sistem. (Çev. Tankut Centel). *Çimento İşveren Dergisi*. 13(1).
- Kazıcı, Z. (1985). *İslam ve Sosyal Açından Vakıflar*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Kazıcı, Z. (1995). *Osmanlı Döneminde Yerel Yönetimler: Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu*. İstanbul: İ.B.B. Eğitim ve Daire Başkanlığı Yayınları.

- Kesgin, B. (2006). Marshall'ın Analizinde Geçmişten Günümüze Sosyal Hakların Gelişimi Dönüşümü ve Sosyal Yurttaşlık. *Sosyal Politikalar Dergisi*. S.1.
- Koray, M. (2008). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kozak, İ. E. (1985). *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*. İstanbul: Akabe Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2005). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Murat, S. (2003). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı. Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri*. İstanbul: Elif Kitabevi.
- Seyyar, A. (2006). Türkiye'de Sosyal Devlet Olgusu. *Sosyal Politikalar Dergisi*. S.1.
- Seyyar, A. (2008). *Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Solak, F. (1997). *Ahilik. İktisat ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özbek, N. (2002). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet. *Toplum ve Bilim*. S.92.
- Özdemir, D. (2006). Sosyal Hizmet ve Sosyal Devlet. *Sosyal Politikalar Dergisi*. S.1.
- Özdemir, M. (1989). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı: Ankara İli Keçiören Örneği*. Ankara: Uzmanlık Tezi.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Öztürk, N. (1983). *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Tabakoğlu, A. *İktisat Sistemi. Osmanlı Dünyayı Nasıl Yönetti*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Taşçı, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Vipaş Yayın.
- Tuna, O. & Yalçıntaş, N. (1999). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Üçışık, H. F. (2013). *Sosyal Güvenlikte Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika. *İş ve Hayat Dergisi*. Yıl 3. Sayı 5. Ankara.

